

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ:

ВИКЛИКИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ

У період дії військового стану освітній процес зазнав суттєвих змін, що зачепили усіх його учасників – викладачів та вчителів, учнів, студентів, батьків, адміністрацію закладів освіти. Системність навчання була істотно порушена, і навіть, попри те, що нині доступ до освіти для українців відновлено на достатньому рівні і в межах держави, і за кордоном, більшість здобувачів та й науково-педагогічні кадрів втратили значну частину мотивації або не мають необхідних моральних ресурсів для навчання і викладання. Це негативно позначиться на майбутньому цілого покоління молодих людей, які можуть мати проблеми з працевлаштуванням, у здобутті бажаної кар'єри та самореалізацією в цілому через низький рівень освіти.

З початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, 24.02.2022 навчання в освітніх закладах усіх рівнів зупинилося. Міністерство освіти і науки України (МОН) рекомендувало перервати освітній процес на двотижневі канікули. За цей час частина територій України була окупована (на півдні, півночі та сході країни) та стала ареною бойових дій. Унаслідок чого тільки за перший місяць війни (станом на 1.04.2022 р.) зазнало руйнувань 722 заклади освіти, 76 – були повністю зруйновані; 4,3 млн. дітей, що становило 57% від загальної кількості, вимушені були покинути свої домівки, при цьому за кордон виїхало 1,8 млн. дітей та понад 30 тисяч учителів [2, с.48].

З другої декади весни (14 березня 2022 р.) у регіонах, де це дозволяла безпекова ситуація, навчання почало відновлюватися. Форми, у яких здійснювався освітній процес, визначалися місцевими адміністраціями, але переважно з міркувань безпеки навчання проводилося у дистанційному форматі. Здобувачі освіти, що були вимушені переїхати, отримали можливість повернутися до навчання — як в Україні, так і за кордоном. Науково-педагогічні кадри: викладачі та вчителі, адміністрація закладів освіти отримали дозвіл працювати з будь-якого місця в межах країни або поза нею, педагогам також були надані гарантії збереження робочих місць і середнього заробітку.

Такий зважений підхід дав змогу виконати навчальні плани, організувати та провести атестацію так, що зрештою всі здобувачі освіти отримали результати навчання і право навчатися на наступному рівні, а випускники – документи про здобуття освіти. Зокрема, у квітні минулого року законом України було скасовано проведення традиційних вступних випробувань до закладів вищої освіти, натомість було запроваджено національний мультипредметний тест (НМТ), розроблено нові моделі вступних випробувань до магістратури – магістерський комплексний тест (МКТ) та магістерський тест навчальної компетентності (МТНК). Уперше в історії України загальнодержавне оцінювання

було проведено онлайн, у тому числі і закордоном, загалом у ньому взяли участь 226 101 учасників у 33 країнах світу. За підсумками вступної кампанії до закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти у 2022 р. слід відмітити вдалу реалізацію спрощеного механізму організації вступної кампанії, адже студентами стал понад 600 тисяч осіб, водночас науковий підхід до визначення спроможності вступника опанувати курс вищої освіти було повністю нівельовано через відсутність в НМТ порогу «склав – не склав» [3].

Особливим викликом стала підготовка до організації 2022-2023 навчального року в умовах повномасштабної війни. Кабінетом Міністрів було розроблено вимоги до організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, наріжним каменем яких стала вимога щодо обладнання укриттів. На початок навчального року укриттями було оснащено 62% закладів освіти різних рівнів, на грудень 2022 р. цей показник зріс до 68% [3]. Найкраще забезпеченими комплексами захисних споруд, що давали можливість здійснювати освітній процес в очній формі, були школи та заклади вищої та професійної освіти, у регіональному розрізі – заклади Івано-Франківської, Чернівецької, Львівської областей та м. Києва.

Попри загалом достатньо високий рівень готовності закладів освіти України до 2022/23 н.р. 30% здобувачів освіти досі не мають постійного доступу до освітнього процесу, у південних областях показник вищий – 40%. Про це, зокрема, йдеться у дослідженні якості організації освітнього процесу в умовах війни, результати якого були презентовані Державною службою якості освіти України 19 квітня 2023 року. Програма реалізовувалася у грудні 2022 – січні 2023 років. Дослідження, здійснене Державною службою якості освіти України за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти», що впроваджується проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (за участі Alinea International та фінансової допомоги Уряду Канади), охопило 150 шкіл з усіх областей України.

За результатами дослідження було з'ясовано, що постійно і безперервно навчалися лише 40% здобувачів [1, с.6]. Головними чинниками, що спричиняли перерви у навчанні були повітряні тривоги, відсутність електропостачання та стабільного інтернет-зв'язку. При цьому лише половина учнів шкіл мали комп'ютер/ноутбук/планшет, 74% учнів використовували для навчання смартфони, 23% ділили гаджет з іншими членами родини [1, с.8]. Водночас кількість учителів, які забезпечені сучасними комп'ютерними засобами надання освітніх послуг, попри війну зросла порівняно з 2021/2022 навчальним роком, і становить 76%, водночас можливість повноцінно працювати віддалено за рахунок особистої техніки мають 91% українських педагогів [1,с.12].

Складні умови здійснення освітньої діяльності (чергування форм навчання, перерви через повітряні тривоги, перебої з електропостачанням та зв'язком) спричинили суттєві зміни у результатах навчання та негативно позначилися на психологічному стані учасників освітнього процесу. Так вчителі сигналізують про суттєве погіршення результатів навчання дітей з української мови, іноземної мови, математики, літературного читання. Так рівень успішності з математики та інформатики у сільських школах знизився до критичних 40% та 25% відповідно. Суттєво погіршився і психологічний стан учнів та вчителів. В умовах повномасштабної війни за останній рік майже в два рази, у порівнянні з початком лютого 2022 року, зросла кількість дітей, що почуваються тривожно, перебувають у напрузі та відчувають страх, у півтора рази більше учнів скаржаться на постійне відчуття втоми. Водночас кількість дітей, які

почуваються в безпеці, спокійними енергійними та щасливими зменшилася на 20%. Батьки, у свою чергу, сигналізують про погіршення ментального і фізичного здоров'я дітей, зниження рівня їх соціальної адаптації.

Очевидно, що в умовах війни необхідні зусилля не тільки для забезпечення безпеки але й у напрямку розробки і впровадження інноваційних та дистанційних методів і механізмів поліпшення доступу до освіти та психологічної допомоги, адже учні потребують різноманітних освітніх можливостей, що включають в себе соціальну й емоційну підтримку, культурні заняття та доступ до медіа і технологій. Особливої актуальності нині набувають інновації в освіті усіх рівнів. В умовах воєнного стану педагоги та адміністрація вимушені практично кожного дня приймати швидкі, нестандартні, по своїй суті – інноваційні рішення. Поточна освітня діяльність характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій, щоб забезпечити рівні умови для здобувачів незалежно від їх соціальної чи релігійної приналежності, статусу тимчасово переміщеної особи, біженця, військовозобов'язаної особи.

Актуальні питання організації та управління освітнім процесом під час дії воєнного стану потребують уважного вивчення та глибокого аналізу з метою врахування помилок та позитивного досвіду для коригування перебігу поточних процесів та планування наступного навчального року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році : веб-сайт. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек», 2022. 140 с.
3. Підсумки року в освіті: рік 2022-й. : веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/news/88071/>